

УДК 338.482.2

JEL Classification: L83, L14

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2025.14\(47\).179-183](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2025.14(47).179-183)

І.О. Єрмаков, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

Забезпечення економічної безпеки туристичної галузі: роль та функції держави

Стаття присвячена визначенню ролі та функцій держави щодо забезпечення економічної безпеки туристичної галузі. Зокрема, визначено пріоритети державної підтримки туристичної галузі; проаналізовано напрями впливу туристичної галузі на економіку; виокремлено першочергові шляхи розвитку туристичної галузі в контексті забезпечення її економічної безпеки.

Підкреслено, що доцільним є виявлення джерела надходження коштів, що забезпечує розширення бази оподаткування, в рамках економіки України. З цією метою у розрізі політики економічної безпеки галузі туризму необхідно змінити пріоритети на середньостроковий період та зосередити підтримку держави в межах наступних критеріїв: підвищення витрат на розвиток; привабливість для інвесторів; висока прибутковість за коротких термінів самоокупності; збільшення бази оподаткування; залучення іноземних споживачів.

Проаналізовано прямий та опосередкований вплив туризму на економіку. Зокрема, при прямому впливі відбувається збільшення бази оподаткування та рівня зайнятості. Зростає рівень добробуту населення, зокрема, і за допомогою появи тимчасових (сезонних) робочих місць, що дозволить знизити рівень трудової міграції, оскільки окремі категорії економічно активного населення, передусім студенти, отримують можливість підробітку протягом літнього сезону. Непрямий вплив туризму полягає у розвитку допоміжної інфраструктури та суміжних галузей сектора послуг (готельний бізнес, ресторанна справа, транспорт тощо).

Акцентовано увагу на тому, що кошти в розвиток найбільш капіталомістких напрямів туризму може бути виділено зі збільшенням доходів державного бюджету з допомогою розвитку гірського туризму. Можливо, на початковому етапі доцільно ухвалити законопроект, що регламентує спрямування надходжень зі сфери туризму виключно на розвиток самого туризму.

туристична галузь, економічна безпека, ринкова економіка, держава.

Постановка проблеми. Ринкова економіка, незважаючи на велику кількість її позитивних рис, не здатна автоматично регулювати всі процеси соціального й економічного характеру в інтересах як кожного громадянина, так і всього суспільства.

У приватного бізнесу немає зацікавленості щодо вкладання капіталу в такі галузі та проекти, які не приносять достатньо високого прибутку, зокрема, у туристичну галузь, але для суспільства це просто життєво необхідно, якщо держава не має можливості забезпечення для цього відповідних умов.

Складна економічна ситуація в нашій країні, що, окрім високого ступеня ризиків через повномасштабне вторгнення, а також руйнування критично важливої інфраструктури, також характеризується слабким зростанням виробництва, інфляцією, соціальною напруженістю в суспільстві, що, своєю чергою, зумовлено слабким, а часом і некомпетентним втручанням держави в економічні процеси. Саме ці чинники викликають певні проблеми економічної безпеки туристичної галузі. Вищезазначене обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що питанням економічного розвитку туристичної галузі присвячено численні праці вітчизняних і зарубіжних вчених і практиків. В них, зокрема, здійснюється розгляд умов та чинників, котрі визначають розвиток регіональної рекреаційно-туристичної діяльності та надається низка практичних рекомендацій відносно модернізації управління потенціалом туристично-рекреаційного кластеру [3, с. 177–185]; дослідження змісту

інвестиційної привабливості туристичної сфери як комплексу факторів мікро- та макрорівня, котрі впливають на формування загального уявлення потенційного інвестора на поточні стан та рівень розвитку туристичної сфери на рівні певної країни та таким чином уможливають розуміння ступеня її інвестиційної привабливості [4, с. 7–13]; окремі сектори туристичної галузі щодо статистичних даних, котрі характеризують динаміку розвитку підприємств готельно-ресторанного комплексу [7, с. 42–46]. Це свідчить про відсутність єдиного теоретико-методологічного підходу до дослідження специфіки функціонування туристичної галузі, що зумовлює необхідність вироблення єдиного комплексного підходу до теоретичного обґрунтування та вироблення практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки туристичної галузі.

Постановка завдання. Метою роботи є визначення ролі та функцій держави щодо забезпечення економічної безпеки туристичної галузі.

Для досягнення поставленої мети в роботі пропонується поставити та вирішити такі завдання визначити пріоритети державної підтримки туристичної галузі; - проаналізувати напрямки впливу туристичної галузі на економіку; виокремити першочергові шляхи розвитку туристичної галузі в контексті забезпечення її економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою розуміння ролі та функцій держави щодо забезпечення економічної безпеки туризму, перш за все, необхідно виділити значні фінансові кошти для розвитку туристичної інфраструктури та завершення процесу формування розвинених ринкових інституцій у цій сфері. Відповідно, з метою забезпечення економічної безпеки туристичної галузі, особливо щодо зеленого туризму, необхідно надавати реальну та відчутну допомогу сільськогосподарським виробництвам. Слід при цьому зазначити, що вливання іноземного капіталу в туристичну галузь та водночас передача прав на організацію діяльності у цій сфері іноземцям не відповідають стратегічним інтересам України у сфері забезпечення національної безпеки. Держава має спроможна сама фінансувати стратегічно значущі проекти, для чого також необхідно збільшити доходи державного бюджету [3; 6].

Зі сказаного випливає, що доцільним є виявлення нових альтернативних джерел надходження коштів до державного бюджету в рамках економіки України. З цією метою у розрізі політики економічної безпеки галузі туризму необхідно змінити пріоритети на середньостроковий період та зосередити підтримку держави в межах наступних критеріїв:

- 1) підвищення витрат на розвиток;
- 2) привабливість для інвесторів;
- 3) висока прибутковість за коротких термінів самоокупності;
- 4) збільшення бази оподаткування;
- 5) залучення іноземних споживачів [4; 7].

У цьому зв'язку слід докладніше визначити, яким чином розвиток туризму може вплинути на систему економічної безпеки України і туристична галузь відповідає економічним і національним інтересам в цілому для країни. Для цього потрібно провести аналіз за двома напрямками:

- 1) оцінити економічну привабливість туризму з погляду перспектив економічного розвитку та розширення бази оподаткування, тобто визначити, чи призведе розвиток туристичної галузі до збільшення доходів державного бюджету в міру, достатню для досягнення цілей політики економічної безпеки та створення точок зростання у стратегічно важливих галузях;

- 2) визначити, яким чином розвиток туризму може вплинути на систему

забезпечення економічної безпеки і які загрози економічній безпеці можуть виникнути [3; 4].

Світова практика свідчить, що розвиток туристичної галузі є надзвичайно вигідним для економіки. Більшість країн світу вже усвідомила можливості, які дає розвиток туризму, і намагається якнайповніше використовувати свій потенціал для залучення іноземних туристів, а отже, і їх коштів в економіку. Таким чином, спираючись на світовий досвід, можна сказати, що і для України розвиток туризму за сприятливих безпекових умов може послужити тим фактором, який дасть поштовх до розвитку економіки в цілому, збільшення зайнятості (і, як наслідок, скорочення бідності), залучення фінансових засобів тощо.

Слід виділити два напрями впливу туризму на економіку: прямий та опосередкований. Зокрема, при прямому впливі відбувається збільшення бази оподаткування та рівня зайнятості. Зростає рівень добробуту населення, зокрема, і за допомогою появи тимчасових (сезонних) робочих місць, що дозволить знизити рівень трудової міграції, оскільки окремі категорії економічно активного населення, передусім студенти, отримують можливість підробітку протягом літнього сезону [3; 7].

Непрямий вплив туризму полягає у розвитку допоміжної інфраструктури та суміжних галузей сектора послуг (готельний бізнес, ресторанна справа, транспорт тощо).

У економіці під туризмом розуміється особливий вид послуг, які виробляються і реалізуються організаціями, котрі мають у своєму розпорядженні ресурси, які мають назву туристичні. Особливо слід наголосити на тому, що туризм є екологічно чистою формою господарювання. Отже, можна стверджувати, що розвиток туризму, з одного боку, сприяє збереженню природних ресурсів та культурної спадщини та, з іншого боку, створює можливості для забезпечення здоров'я нації та пропаганди здорового способу життя.

Сказане підтверджує, що, з одного боку, необхідно розвивати туристичну галузь України і, з іншого боку, вона має для цього можливості та ресурси за сприятливих безпекових умов. Україна одночасно поєднує наявність помірному клімату та природних ресурсів (гори, мінеральні джерела) з історичним та культурним багатством. Наявність подібних ресурсів сприяє розвитку не будь-якої окремої форми туризму, а одночасно кількох форм, що залучають як туристів представників різних груп населення з різних країн, що є безперечною конкурентною перевагою країни. Також перевагою в зазначених умовах є низька вартість робочої сили в країні, що дозволить пропонувати туристичні послуги за привабливими цінами [6; 9].

Сказане дозволяє зробити висновок, що в рамках політики економічної безпеки туристичної галузі першочерговим завданням є розвиток саме гірського туризму, оскільки цей процес вимагає відносно малих витрат, основну частку яких становитиме формування мережі туристичних баз. Однак, враховуючи те, що система гірських баз відпочинку в Україні була добре розвинена раніше, основні витрати будуть пов'язані з її реконструкцією та відновленням, що за орієнтації на середній клас споживача значно скоротить витрати.

Найбільше значення при розвитку гірського туризму має грамотне інвестування та правильний вибір об'єктів для розвитку. Немає необхідності створювати щось нове, оскільки туристична система вже створена. На даному етапі потрібно забезпечити її відновлення та модернізацію відповідно до запитів сучасних туристів. Разом із тим, загрозою розвитку туристичної галузі є відсутність кваліфікованих кадрів, здатних забезпечити виконання необхідних завдань. Тому на початкових етапах розвитку необхідно визначити, чи потрібно запрошувати для цих цілей іноземних фахівців, чи є можливість здійснити перепідготовку власних [3; 4].

Кошти в розвиток найбільш капіталомістких напрямів туризму може бути виділено зі збільшенням доходів державного бюджету з допомогою розвитку гірського туризму. Можливо, на початковому етапі доцільно ухвалити законопроект, що регламентує спрямування надходжень зі сфери туризму виключно на розвиток самого туризму.

Враховуючи те, що для населення багатьох країн світу все більший інтерес представляє вивчення історії та культури інших народів, а Україна зберігає унікальні культурні традиції та має багату історію, ще один напрямок туризму, який має гарний потенціал для розвитку, – це культурний туризм. Понад те, в гірських регіонах країни досі зустрічаються поселення, життя і побут у яких змінювався століттями. Це дозволяє розвивати специфічний вид туризму – етнічний туризм.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, в сучасних умовах формування ринкових відносин ключовим завданням є забезпечення інвестування туристичної галузі не тільки з боку держави, а й з боку приватних підприємств. Своєю чергою, з боку держави має бути забезпечена економічна стабільність та передбачуваність щодо розвитку. В умовах високих темпів інфляції, та, відповідно, високих кредитних банківських ставок, обсяги інвестицій, особливо щодо середньострокових та довгострокових проєктів, суттєво зменшуються, оскільки очевидна наявність теоретичної залежності обсягів інвестицій від величини ставки відсотку банків, відповідно до якої обсяг інвестиційних вкладень тим нижчий, чим вищим є банківський відсоток.

Задля забезпечення економічної безпеки туристичної галузі України визначено пріоритети її державної підтримки, зокрема: підвищення витрат на розвиток; забезпечення привабливості для інвесторів; підтримка високої прибутковості за коротких термінів самоокупності; залучення іноземних споживачів. У цьому зв'язку запропоновано в рамках політики економічної безпеки туристичної галузі першочерговим завданням держави вважати розвиток гірського туризму через ухвалення законопроекту, що регламентує спрямування надходжень зі сфери туризму виключно на його розвиток.

В якості перспектив подальших досліджень пропонується з'ясування специфіки розвитку культурного, зокрема, етнічного туризму. Зважаючи на наявність унікальних культурних традицій українського населення саме ці різновиди туризму могли б стати привабливими для іноземних споживачів туристичних послуг та супутніх товарів у повоєнний період, що, відповідно, дозволило б збільшити надходження від туристичної галузі до місцевих та державного бюджету.

Список літератури

1. Ахмедова О. О. Теоретичні та прикладні засади державної політики у сфері забезпечення безпеки туристичної галузі (вітчизняний та закордонний досвід). *Публічне урядування*. 2022. № 2 (30). С. 10–15.
2. Заваріка Г. М., Денищенко Л. В. Концепція безпеки як основа маркетингової діяльності туристичних та готельних підприємств. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Вип. 71. С. 16–22.
3. Козійчук О. Кіт М. Регіональний вектор як імператив сталого розвитку туристично-рекреаційного кластеру. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2025. № 1(77). С. 177–185.
4. Кондрацька Л. Інвестиційна привабливість індустрії туризму в теперішніх умовах. *Галицький економічний вісник*. 2021. № 4(71). С. 7–13.
5. Леоненко Н. А., Домбровська С. М. Державне регулювання розвитку туристичної інфраструктури України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України: зб. наук. пр.* Х.: Вид-во НУЦЗУ, 2020. Вип. 1 (12). С.134–141.
6. Носирев О., Деділова Т. Токар, І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. № 1(26). С. 55–68.

7. Романуха О., Халілова-Чуваєва Ю., Хаврова К, Коваленко О. Динаміка розвитку індустрії гостинності в Україні на прикладі готельно-ресторанної галузі. *Економіка та держава*. 2021. № 2. С. 42–46.
8. Ткач В. О. Сутність і специфіка економічної безпеки в індустрії туризму. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 3. С. 33–38.
9. Фесенко Г. Осадчий А. Значення колективних засобів розміщення та готельної індустрії у розвитку сфери туризму України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 23. С. 60–65.

References

1. Akhmedova, O. O. (2022). Theoretical and applied principles of state policy in the field of ensuring the security of the tourism industry (domestic and foreign experience). *Publichne uriaduvannia*, 2 (30), 10–15. [In Ukrainian].
2. Zavarika H. M. & Denyschenko, L. V. (2021). The concept of safety as the basis of marketing activities of tourism and hotel enterprises. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 71, 16–22. [in Ukrainian].
3. Koziichuk, O., & Kit, M. (2025). Regional vector as an imperative for sustainable development of the tourist and recreational cluster. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, 1(77), 177–185 [in Ukrainian].
4. Kondratska, L. (2021). Investment attractiveness of the tourism industry in the current conditions. *Halytskyi ekonomichni visnyk*, 4(71), 7–13 [in Ukrainian].
5. Leonenko, N. A. & Dombrovska, S. M. (2020). State regulation of the development of tourism infrastructure of Ukraine. *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy*, 1 (12), 134-141. [In Ukrainian].
6. Nosyriev, O., Dedilova, T., & Tokar, I. (2022). Development of tourism and hospitality industry in the strategy of post-conflict economic recovery in Ukraine. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*, 1(26), 55–68 [in Ukrainian].
7. Romanukha, O., Khalilova-Chuvaieva, Yu., Khavrova, K, & Kovalenko, O. (2021). Dynamics of the hospitality industry in Ukraine on the example of the hotel and restaurant industry. *Економіка та держава*, 2, 42–46 [in Ukrainian].
8. Tkach, V. O. (2019). The essence and specifics of economic security in the tourism industry. *Ukrayinskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky* 4, 3, 33–38. [In Ukrainian].
9. Fesenko, H., & Osadchyi, A. (2021). Importance of collective means of accommodation and hotel industry in the development of tourism in Ukraine. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 23, 60–65 [in Ukrainian].

Ivan Yermakov, Postgraduate (student of the third (educational and scientific) level of higher education)
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine

Ensuring of the Economic Security of the Tourism Industry: the Role and Functions of the State

The paper defines the role and functions of the state to ensure the economic security of the tourism industry. In particular, the priorities of state support for the tourism industry are determined; the directions of influence of the tourism industry on the economy are analyzed; the priority ways of development of the tourism industry in the context of ensuring of its economic security are allocated.

It is emphasized that it is expedient to identify the source of receipt of funds, that ensures the expansion of the tax base, within the framework of the economy of Ukraine. To this end, in the context of the economic security policy of the tourism industry, it is necessary to change priorities for the medium term and focus state support within the following criteria: increasing of development costs; attractiveness for investors; high profitability in short terms of self-sufficiency; increase in the tax base; attracting foreign consumers.

The direct and indirect influence of tourism on the economy is analyzed. In particular, with direct impact, there is an increase in the tax base and employment level. The level of well-being of the population is growing, in particular, through the emergence of temporary (seasonal) jobs, which will reduce the level of labor migration, since certain categories of the economically active population, primarily students, will have the opportunity to work part-time during the summer season. The indirect impact of tourism is the development of auxiliary infrastructure and related sectors of the service sector (hotel business, restaurant business, transport, etc.).

The attention is focused on the fact that funds for the development of the most capital-intensive areas of tourism can be allocated with an increase in state budget revenues through the development of mountain tourism. Perhaps, at the initial stage, it is advisable to adopt a bill regulating the direction of revenues from the tourism sector exclusively for the development of tourism itself.

tourism industry, economic security, market economy, state.

Одержано (Received) 07.10.2025

Прорецензовано (Reviewed) 22.10.2025

Прийнято до друку (Approved) 23.12.2025